

אווה, עובדת סוציאלית בעברה, שגרה בקיבוץ נאות מרדכי בגליל והצטרפה לקיבוץ מעין צבי בגיל שבעים בעקבות בן זוג ופרק ב', משתתפת בפרויקט התיעוד מן ההתחלה. "כפנסיונרית עבדתי בארכיון וגם בגליל עשינו תיעוד של האזור וראיינתי אנשים מיוחדים באופן אישי", היא מספרת, "בתיעוד ותיקי חוף הכרמל, ראיינתי אנשים מכל היישובים, אני רואה בפרויקט חשיבות מאוד גדולה, זהו תיעוד של תקופה, של תולדות ההתיישבות באזור, סיפורם של דור המייסדים. כל סיפור וסיפור מוסיף נפח ועומק. בכל סיפור אישי נתקלתי בדברים חדשים. אני כבר לא אומרת על דברים שאני שומעת: 'זה לא יתכן, זה בלתי אפשרי', אנשים מספרים דברים שלא יתכנו ואני לומדת מכל ריאיון וריאיון. בינתיים יצאו חוברות תולדות חיים נהדרות, הביקוש הלך וגדל, לפעמים מעבר ליכולת לספק את הצורך".

אווה עצמה עברה דברים קשים בחייה, בשל כך ובגלל היותה אדם אמפתי לסבלו של הזולת, היא מוצאת עצמה מעורבת מאוד בסיפור ובחייו של האדם אותו היא מראיינת, ועם רבים מהם היא בקשרי ידידות. היא ילידת פראג בצ'כוסלובקיה, כנערה חיה תקופה ממושכת בגטו, עברה עבודות כפייה ומחנות השמדה, כולל אושוויץ, אבל לא מוכנה שיכנו אותה 'ניצולת שואה'. "אני לא ניצולה אלא שורדת, שרדתי את המלחמה יחד עם אימי".

היא עלתה ארצה בשנת 1949 לאחר ששוחררה במחנה מאונטהאוזן בסוף המלחמה. עד לפינוי הסופי של המחנה המשיכה לעבוד בבתי החולים ולטפל באנשים. כאשר היא נשאלת מדוע משפחתה לא עזבה את צ'כוסלובקיה עם עליית הנאצים לשלטון, היא משיבה שאביה, כמו רבים וטובים, היה משוכנע ש"אצלנו זה לא יכול לקרות".

"מ-1933 היינו מודעים לסכנות, אבל אבי היה משוכנע שדבר לא יקרה. מ-1938, לאחר הסכם מינכן, הרגישו את המתח ואימת המלחמה", היא משחזרת, "כשניסה להוציא את המשפחה לתורכיה, ב-39, כבר היה מאוחר מדי. גדלנו על הומניזם וסובלנות, לא האמנו, דברים שנשמעו בלתי סבירים, בלתי אפשריים, לא אנושיים ולא ניתנים לתיאור - הפכו לאפשריים בשואה. בתחילת תקופת המלחמה, כשבתי ספר כבר נסגרו, תנועת הנוער בה הייתי מגיל 12, הייתה המסגרת החברתית והתרבותית היחידה שהייתה לי".

אווה אומרת כי היא מראיינת ניצולי שואה וגם אנשים שהגיעו ממקומות אחרים או נולדו כאן. בכל מקרה, בני

אווה אדוריאן, בת 88, ועמליה (פילי) דינאי, בת 93, מקיבוץ מעין צבי, הפכו לחברות הכי טובות לפני כארבע שנים כאשר אווה הגיעה לתעד את סיפור חייה של פילי במסגרת פרויקט לתיעוד סיפורי חיי ותיקי האזור, יוזמה של אגף תחום הזקנה במועצה האזורית. מאז פגישות התיעוד והוצאתה לאור של החוברת המקסימה עם סיפור חייה של פילי, עבר כאמור זמן רב, ועדיין שתי הנשים ממשיכות להיפגש פעמיים בשבוע. הן מאוד נהנות לדבר, להיזכר ולנתח מה היה, לצחוק על מה שיש, להשוות בחיור בין החיים שלהן בעבר לאלה של הצעירים היום, לבלות כמה שהן יכולות אחת עם השנייה, ותמיד עם כוס תה וחלב מלווה בארוחה קלה. לפני חמש שנים לא ויתרו ונסעו יחד לפטרה בירדן, כך שאפשר לומר שיש כאן מעין "סיפור של התאהבות" בגיל השלישי.

אווה, רצינית ורגישה, עובדת סוציאלית במקצועה, ופילי, חייכנית, נעימה וחביבה מאוד, מספרות על המפגש ביניהן.

פילי: "אווה שאלה אותי בשלב מסוים, אם אני מוכנה להתראיין ולספר על החיים שלי. לא מצאתי סיבה שלא היא הזמינה אותי לארוחה וכוס תה, מנהג שהפך לקבוע אצלנו, ושאלה שאלות. התחלתי לספר, הזמן רץ כל-כך מהר, ופתאום שמנו לב שכבר הגיע זמן לארוחת ערב. היא שאלה אותי אם אני רוצה להישאר לאכול איתה, התאים לי והתאים לה. התגובות שלה והשאלות שלה היו לטעמי, היא הוציאה ממני דברים והיה לי טוב להוציא, התחלנו להכיר יותר טוב".

אווה: "אחרי שגמרנו את תולדות החיים, הייתה מסיבה גדולה, ובני המשפחה של פילי קיבלו את החוברת, אבל אנחנו לא רצינו להיפרד. תמיד בסיום השיחות שלנו אכלנו יחד ארוחת ערב אצלה. הזמנתי אותה אלי ושאלתי: 'נמשיך ככה?' אמרנו שתינו: 'למה לא?' כך, שאם אין אירועים מיוחדים אנחנו נפגשות פעמיים בשבוע. אני לא צוחקת כל-כך הרבה עם אף אחד כמו עם פילי, היא תמיד יודעת לראות את חצי הכוס מלאה ואף פעם לא מתלוננת".

חוויה מתקנת

אווה אדוריאן משתתפת זו השנה השישית בפרויקט תיעוד חיים של ותיקי האזור, פרויקט שהחל כיוזמה טיפולית של המועצה שתכליתה היה בהתחלה בעיקר ביקורי בית אצל אנשים מבוגרים ובודדים ושיחות איתם.

פילי: "חשבתי שאני יוצאת לטיול לזמן מה לאנגליה. יצאתי למשהו חדש, עם הקבוצה והייתי שמחה. הפרידה מאמי הייתה קשה, בטח יותר בשבילה, אני הייתי צעירה, לא הבנתי שלא אראה יותר את הוריי"

הנוצריית "פתאום הן הפסיקו לדבר איתי ולהזמין אותי. שמעתי דברים שלא יכולתי להבין ולא יכולתי לתפוס. איך השכנים הפסיקו לראות בנו בני אדם כפי שהכירו אותנו? היה קשה להאמין".

אירוע מצמרר נוסף התרחש בסמוך לליל הבדולח, כאשר אל מחנה ההכשרה נכנסה קבוצת צעירים גרמנים מקבוצות ה-SA, הרביצו לבנים, הרסו רכוש והכריחו את חברי הקבוצה לעמוד כל הלילה עם ידיים מורמות כלפי מעלה.

בהכשרה הכירה פילי את מיכה, מי שעתיד להיות בעלה. שניהם נסעו יחד לברלין, הבינו שהמצב חמור, ואז התמזל מזלם. בעזרת הסוכנות, קיבל מיכה אישור להיחלץ לאנגליה, שבוע לפני פרוץ המלחמה עלתה גם פילי על רכבת לאנגליה. חיי שניהם ניצלו ביוזמתו ובחסותו של ניקולס וינטון, אשר באופן אישי חילץ לבריטניה מאות ילדים יהודים ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה ("קינדר-טרנספורט").

"חשבתי שאני יוצאת לטיול לזמן מה לאנגליה", נזכרת פילי, "יצאתי למשהו חדש, עם הקבוצה והייתי שמחה. הפרידה מאמי הייתה קשה, בטח יותר בשבילה, אני הייתי צעירה, לא הבנתי שלא אראה יותר את הוריי. אבי לא הבין את המציאות אבל אמי הבינה שלא תראה אותי יותר, היא קראה טוב את המציאות".

הזוג הצעיר הגיע לאנגליה, שם עברו ממקום למקום, מחפשים עבודה בחקלאות ופינה למגורים. ב-1941 הגיעו אל משפחה אירית, ושם, מספרת פילי, בתנאי מחייה פרימיטיביים למדי, הרגישה נהדר. "הם היו שונים מהאנגלים, יותר חופשיים, הסתדרתי נפלא עם בעלת הבית וגם למדתי להכיר ולאהוב מוסיקה אירית. הייתי אז בת 20 ובעלי לעתיד בן 21, עוד לא הרגשתי מוכנה להתחתן, אבל מצד שני רצינו להקים בית ומשפחה, שחסרו לנו מאוד".

כשהחליטו להתחתן סוף סוף, רצה החתן מיכה לקיים

אדם מעניינים ומרגשים אותה. "בוער בי הצורך לתעד את הסיפורים. אני רואה בזה שליחות. פגישות התייעוד מתקיימות במשך תקופה של בין חצי שנה לשנה, פעם בשבוע, כל פגישה נמשכת כשעה וחצי-שעתיים. כשאני מעלה שאלה, עולות העובדות, אחרי שבוע ולאחר שהמספר עיבד כל השבוע את השאלה בראש, באים הסיפורים. זה קשר שנוצר ונבנה ביני לבין המספר. אדם עובר יחד איתי את חייו מחדש, זאת חוויה מיוחדת שמאפשרת לו לעשות סדר בחיים שלו, ויש לו אפשרות להגיע לפינות שלא תמיד ניגשים אליהן וזו הזדמנות למבט אחר על אירועים שקרו לו בחיים, ממש חוויה מתקנת. כמובן שיש חשיבות לתייעוד גם עבור הילדים והנכדים".

"למזלי אני זוכרת הרבה דברים טובים"

עמליה (פילי) דינאי, שחברות נפלאה נרקמה בינה לבין אווה אדוריאן, במהלך תיעוד סיפור חייה, נולדה בברלין לפני 93 שנה. היא התגוררה באזור לא יהודי ולמדה בבית ספר מקומי. עם עליית היטלר והמפלגה הנאצית לשלטון ב-1933, הרגישו שדברים לא נעימים החלו להתרחש סביבם, אבל היה להם קשה לקבל את המציאות החדשה והם האמינו שזה עניין זמני שיחלוף לו במהרה. כשהייתה בת 14 נאלצה לעזוב את בית הספר וכל עולמה החברתי והתרבותי התרכו אז בתנועת הנוער "מכבי צעיר". הם נפגשו כל שבוע, לפני פרוץ המלחמה עוד יכלו לטייל יחד ברחבי המדינה היפה, וכך במסגרת התנועה, שמעה על החיים בארץ ישראל.

"הוריי היו שניהם גרמנים", היא מספרת, "אבי אמנם נולד בפולניה, בפוזן - חבל ארץ שעבר מגרמניה לפולניה - אבל במלחמת העולם הראשונה שירת כחייל בצבא הגרמני. אבי ואמי היו מאוד גרמנים, משפחותיהם חיו כמה דורות בגרמניה, הם אימצו את התרבות הגרמנית ברצון וראו את עצמם חלק ממנה. נאלצתי לעזוב את בית הספר בגיל די צעיר, רציתי ללכת ללמוד להיות אחות שמטפלת בתינוקות, אבל הייתי צעירה מדי. הוריי חשבו שכל מה שקורה יעבור מהר. לעם הגרמני יש תרבות ויש ידע, והיהודים הרגישו חלק מהתרבות הגרמנית".

בליל הבדולח, בין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938, כבר הייתה פילי בהכשרה. על הפוגרומים שנערכו ביהודי גרמניה ואוסטריה באותו לילה, היא שמעה כשמועה, אבל עוד לפני כן סבלה מהניתוק שנכפה עליה מחברותיה

פילי: "מיכה ירד מהאוניה, נראה קצת שונה, קשה להאמין ולתאר איך הרגשתי כשראיתי אותו. הילד שלי לא ראה את אביו מעולם, רק בצילום קטן שהיה לנו בו הוא נראה יושב במטוס קטן, והוא לא רצה לבוא אליו, לקח זמן עד שנבנה ביניהם הקשר. היה קשה, בעיקר למיכה"

אצל חברים ליד לונדון. "התינוק שנולד חלה בדיזנטריה והיה במשקל ירוד. מיכה ראה אותו ומיד יצא להודו ואחר כך לאוסטרליה. הייתי לבד, אני והתינוק החולה, זה לא היה פשוט בכלל, אבל האנגלים עזרו לנו וקיבלתי יחס טוב", היא מספרת.

בסוף המלחמה, בשנת 1945, יצאה פילי לקבל את מיכה המשוחרר מהצבא, בנמל המפטון. "שלוש שנים לא התראינו", היא נזכרת, "הוא ירד מהאוניה, נראה קצת שונה, קשה להאמין ולתאר איך הרגשתי כשראיתי אותו. הילד שלי לא ראה את אביו מעולם, רק בצילום קטן שהיה לנו בו הוא נראה יושב במטוס קטן, והוא לא רצה לבוא אליו, לקח זמן עד שנבנה ביניהם הקשר. היה קשה, בעיקר למיכה".

בסוף אוקטובר 1947 הגיעו בני הזוג עם ילדם לארץ ישראל, עם אשרת תייר באופן בלתי לגאלי, ומראש ידעו שיגיעו לקיבוץ מעין צבי, שם גרו בני הגרעין אליהם רצו להצטרף.

מאז הם חיים בקיבוץ, למשפחתם הצטרפו עוד שלושה ילדים, פילי עבדה במשך כל השנים בבתי ילדים, טיפלה בפעוטות בגיל הרך. "נהניתי מאוד מהעבודה שלי, בכלל, מאז שהגענו ארצה, אני מרגישה שאני נמצאת במקום הנכון לי. גם היום, כשאני אלמנה ושניים מילדיי חיים בארה"ב".

הדרך החיובית בה מסתכלת פילי על החיים באה לידי ביטוי באופן בו חוותה את תיעוד חייה: "כשאווה תיעדה את חיי, עלו דברים שלא חשבתי שאני עוד זוכרת, חשבתי שאולי לא קיימים. למזלי זכרתי הרבה דברים טובים והיה לי טוב עם זה".

דרושים מתנדבים לתיעוד סיפורי חיים של ותיקי האזור. המעוניינים נא לפנות אל לירון ממחלקת רווחה 04-8136242

טקס קטן בבית כנסת, הם הגיעו בטרמפים לבית כנסת קטן, הקהילה היהודית שם ארגנה מסיבה למרות שלא הכירו אותם כלל והעניקו להם מתנה מפתיעה: עשרים פאונד, שהיו אז סכום מכובד ביותר. לאחר הטקס, ביקשו בני הזוג לנסוע ברכבת אל חברים בחוות הכשרה קטנה, שהכינו לכבודם ארוחה טובה וחדר לליל הכלולות. "באותו ערב תקפו מטוסים גרמנים והרכבות לא יצאו. לא ידענו מה לעשות ואיפה לישון", היא משחזרת, "עובדי הרכבת הרשו לנו לישון באחד הקרונות, וכך העברנו את ליל הנישואים שלנו. זה סיפור בלתי נשכח".

כשהגיעו למחרת אל חוות הכשרה, שמחו כמובן לפגוש את החברים, אבל העצבות והדאגה למשפחות שנשארו בגרמניה העיבו על אושרם. פילי המשיכה להתכתב עם הוריה באמצעות דוד הולנדי שתיווך ביניהם, אבל כאשר הגרמנים נכנסו להולנד, גם זה נגמר.

לאחר החתונה התגוררו בקוטג' קטן ליד חווה בהרוורטשירס, מקום בו לא היו חשמל ומים. פילי בישלה בסירים גסים עשויים ברזל מעל מדורה ומי שתייה היו מביאים מבאר מרוחקת. "לא היה קל, אבל היינו צעירים", היא אומרת.

במשך שהותם באנגליה, התגבר במיכה הרצון להתנדב ולשרת בחיל האוויר האנגלי. מאחר והיה לו דרכון פולני זו הייתה בעיה, אבל הדבר שמנע ממנו בסופו של דבר להגשים את חלומו, היה הגילוי כי הוא עיוור צבעים. מיכה היה מאוכזב מכך שלא יהיה טייס, אבל למזלו הוצעה לו אלטרנטיבה מעניינת ומספקת: הצבא שלח אותו ללמוד להפעיל ראדאר לגילוי מטוסים, שהיה אז בין ההמצאות הצבאיות המודרניות והמהפכניות. כשפילי גילתה שהיא בהריון ראשון מיכה שלה התגייס לצבא הבריטי, התחיל לנדוד איתו ובמשך שלוש שנים לחם עם היחידה אליה היה שייך באוסטרליה, הודו וסינגפור.

בזמן ההריון והלידה הייתה פילי ללא בעלה, היא שהתה

